
2018

НАУКОВІ ПРАЦІ

НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Том 24 № 6

Журнал
«Наукові праці Національного університету харчових технологій»
засновано в 1993 році

КИЇВ ✦ НУХТ ✦ 2018

Articles with the results of fundamental theoretical developments and applied research in the field of technical and economic sciences are published in this journal. The scripts of articles are reviewed beforehand by leading specialists of corresponding branch.

The journal was designed for professors, tutors, scientists, post-graduates, students of higher education establishments and executives of the food industry.

Journal “Scientific Works of National University of Food Technologies” is included into the list of professional editions of Ukraine of technical and economic sciences (Decree of MES of Ukraine # 241 from September 3, 2016), where the results of dissertations for scientific degrees of PhD and candidate of science can be published.

The Journal “Scientific Works of National University of Food Technologies” is indexed by the following scientometric databases:

- Index Copernicus
- EBSCOhost
- CABI Full Text
- Universal Impact Factor
- Google Scholar

The Journal is recommended for publication of research results by the Ministry of Science and Higher Education of Poland.

Editorial office address:

National University of
Food Technologies
Volodymyrska str., 68,
building B, room 412
01601 Kyiv, Ukraine

Recommended for publication by the Academic Council of the National University of Food Technologies. Minutes of meeting # 5 from 27th of December, 2018

© NUFT, 2018

У журналі публікуються статті за результатами фундаментальних теоретичних розробок і прикладних досліджень у галузі технічних та економічних наук. Рукописи статей попередньо рецензуються провідними спеціалістами відповідної галузі.

Для викладачів, наукових працівників, аспірантів, докторантів і студентів вищих навчальних закладів, керівників підприємств харчової промисловості.

Журнал «Наукові праці Національного університету харчових технологій» включено в перелік наукових фахових видань України з технічних та економічних наук (Наказ МОН України № 241 від 09.03.2016), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Журнал «Наукові праці Національного університету харчових технологій» індексується такими наукометричними базами:

- Index Copernicus
- EBSCOhost
- CABI Full Text
- Universal Impact Factor
- Google Scholar

Журнал рекомендовано Міністерством науки і вищої освіти Польщі для публікації результатів наукових досліджень.

Адреса редакції:

Національний університет
харчових технологій
вул. Володимирська, 68,
корпус Б, к. 412,
м. Київ, 01601

Рекомендовано вченою радою Національного університету харчових технологій. Протокол № 5 від 27 грудня 2018 року

© НУХТ, 2018

Редакційна колегія

Склад редакційної колегії журналу

«Наукові праці Національного університету харчових технологій»

Головний редактор Editor-in-Chief

Анатолій Українець
Anatoliy Ukrainets

д-р техн. наук, проф., Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food
Technologies, Ukraine

Заступник головного редактора Deputy chief editor

Олександр Шевченко
Olexander Shevchenko

д-р техн. наук, проф., Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food
Technologies, Ukraine

Відповідальний секретар Accountable secretary

Юрій Пенчук
Yuriy Penchuk

канд. техн. наук, доц., Україна
Ph. D. As., Prof., National University of Food Technologies,
Ukraine

Члени редакційної колегії:

Анатолій Зайнчковський
Anatoly Zainchkovskiy

д-р екон. наук, проф., Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies,
Ukraine

Анатолій Ладанюк
Anatoly Ladanyuk

д-р техн. наук, проф., Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies,
Ukraine

Анатолій Сайганов
Anatoly Sayganov

д-р екон. наук, проф., Білорусь
Ph. D. Hab., Prof., Institute of System Research in
Agroindustrial Complex of NAS of Belarus, Belarus

Анжей Ковальський
Anzhey Kowalski

д-р екон. наук, проф., Польща
Ph. D. Hab., Prof., Institute of Agricultural and Food Economics,
Poland

Брайан Мак Кенна
Brian McKenna

д-р техн. наук, проф., Ірландія
Ph. D. Hab., Prof., University College Dublin, Ireland

Василь Пасичний
Vasyl Pasichnyi

д-р техн. наук, проф., Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies,
Ukraine

Віктор Доценко
Victor Dotsenko

д-р техн. наук, проф., Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies,
Ukraine

Віра Оболкіна
Vera Obolkina

д-р техн. наук, Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies,
Ukraine

Віктор Ємцев
Viktor Yemtsev

д-р екон. наук, проф., Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food
Technologies, Ukraine

Володимир Зав'ялов
Volodymyr Zavialov

д-р техн. наук, Україна
Ph. D. Hab., National University of Food Technologies,
Ukraine

Галина Полішук
Halyna Polishchuk

д-р техн. наук, проф., Україна
Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies,
Ukraine

Герхард Шльонінг Gerhard Schleining	д-р техн. наук, Австрія Ph. D. Hab., Prof., University of Natural Resources, Austria
Дайва Лескаускайте Daiva Leskauskaite	д-р техн. наук, проф., Литва Ph. D. Hab., Prof., Kaunas University of Technology, Lithuania
Іван Малезжик Ivan Malezhyk	д-р техн. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Кристина Сильва Cristina L.M.Silva	д-р техн. наук, проф., Португалія Ph. D. Hab., Prof., University de Catolica, Portuguesa
Лада Шірінян Lada Shirinyan	д-р екон. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Лариса Арсеньєва Larisa Arsenyeva	д-р техн. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Микола Прядко Mykola Pryadko	д-р техн. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Наталія Гусятинська Natalia Gusyatyunskaya	д-р техн. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Олександр Бутнік-Сіверський Oleksandr Butnik-Siverskyi	д-р екон. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Олександр Литвиненко Oleksandr Lytvynenko	д-р техн. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Олександр Перепелиця Oleksandr Perepelitsa	д-р хім. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Паола Піттія Paola Pittia	д-р техн. наук, проф., Італія Ph. D. Hab., Prof., University of Teramo, Italy
Петро Шиян Petro Shyian	д-р техн. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Саверіо Манніно Saverio Mannino	д-р хім. наук, проф., Італія Ph. D. Hab., Prof., University of Milan, Italy
Світлана Бондаренко Svitlana Bondarenko	д-р хім. наук, проф., Україна Ph. D. Hab., Prof., National University of Food Technologies, Ukraine
Хууб Лелієвельд Huub Lelieveld	Нідерланди Ph. D. Hab., Prof., President of the Global Harmonization Initiatives, Netherlands

ЗМІСТ

Автоматизація та інформаційні технології

Чаплінський Ю.П. Сучасна роль контексту при прийнятті рішень 7

Луцька Н.М. Енергоефективність робастно-оптимальних систем керування технологічними об'єктами 16

Безуглов А.О., Ладанюк А.П. Інформаційне забезпечення системи керування бурякопереробним відділенням цукрового заводу 24

Біотехнологія і мікробіологія

Данилюкович А.Г., Білінський С.О. Інноваційні технології виробництва еластичних шкіряних матеріалів 32

Ребрикова П.А., Шидловська О.А., Жолобак Н.М., Мокроусова О.Р. Біотехнологічні аспекти очищення стічних вод підприємств, що переробляють продукти тваринництва 42

Пирог Т.П., Никитюк Л.В., Кондрашевська К.Р., Ключка І.В. Руйнування біоплівки за дії поверхнево-активних речовин, синтезованих *Nocardia vaccinii* IMV B-7405 на відходах виробництва біодизелю 50

Охмат О.А., Мокроусова О.Р., Майстренко Л.А. Білкові трансформації у біополімерах тваринного походження 59

Шаповалов Є.Б., Жадан С.О., Салюк А.І., Котинський А.В. Регулювання концентрації амонійного азоту при метановій ферментації курячого посліду в умовах рециркуляції рідкої фази 65

Економіка і соціальний розвиток

Омельченко К.Ю., Соломка О.М. Україна: країна економічних проблем чи можливостей 73

Процеси і апарати харчових виробництв Бурдо О.Г., Безбах І.В., Зиков О.В., Шишов С.В. Дослідження впливу режимних і конструктивних параметрів при обробці в'язких та дисперсних продуктів в апаратах на базі ротаційних термосифонів 80

Стадник І.Я., Федак С.І., Пащенко Б.С., Ткачук Н.А. Методика розрахунку оптимальних параметрів валкового розкачування 90

Соколенко А.І., Шевченко О.Ю., Степанець О.І. Експериментальні дослідження процесів десорбції спирту з водних розчинів 100

Сардаров А.М., Маяк О.А., Шершньов Г.Г. Дослідження структурних характеристик і кінетики процесу сушіння рослинної сировини у вібраційній вакуумній сушарці 110

Тепло- і енергопостачання

Якимчук М.В., Гава О.М., Кривопляс-Володіна Л.О., Якимчук В.М. Рекуперація енергії в пневматичному приводі функціонального мехатронного модуля накопичення шарів вантажів 119

CONTENTS

Automation and Information Technologies

Chaplinsky Y. The modern role of context in decision-making 7

Lutska N. Energy efficiency of robust-optimal systems of control of technological objects 16

Bezuhlov A., Ladanyuk A. Informational supply of the control system at the beetprocessing department of the sugar factory 24

Biotechnology and Microbiology

Danylkovych A., Bilinskii S. Innovative technologies for the production of elastic leather materials 32

Rebrykova P., Shydlovskaya O., Zholobak N., Mokrousova O. Biotechnological aspects of wastewater treatment of enterprises that process livestock products 42

Pirog T., Nikitiuk L., Kondrashevska K., Kluchka I. Destruction of biofilms under action of surfactants synthesized by *Nocardia vaccinii* IMV B-7405 on waste of biodiesel production 50

Okhmat O., Mokrousova O., Maistrenko L. Transformations of protein in polymers of animal origin 59

Shapovalov Ye., Zhadan S., Salyuk A., Kotinskiy A. Regulation of the ammonia nitrogen concentration at the methane fermentation of chicken manure under conditions of the liquid phase recirculation 65

Enterprise Economy and Social Development

Omelchenko K., Solomka O. Ukraine: a land of economic problems or opportunities 73

Processes and Equipment for Food Industries

Burdo O., Bezbak I., Zikov O., Shishov S. Research on the impact of modified and constructive parameters in the processing of viscous and dispersion products in apparatus on the rotational thermosiphon base 80

Stadnyk I., Fedak S., Pashchenko B., Tkachuk N. Methods of calculation of optimal parameters of rolling 90

Sokolenko A., Shevchenko O., Stepanets O. Experimental investigations of alcohol desorption processes from water solutions 100

Sardarov A., Mayak O., Shershnev G. Research of structural characteristics and kinetics of drying process raw material in vibration vacuum dryer 110

Heat and Electricity

Iakymchuk M., Gavva O., Kryvopliasi-Volodina L., Yakymchuk V. Recuperation of energy in the pneumatic drive of the functional mechatronic module of accumulation of layer of cargo 119

Вольчин І.А., Гапонич Л.С. Викиди діоксиду вуглецю на українських вугільних теплових електростанціях

Фізико-математичні науки

Король А.М., Медвідь Н.В., Вишняк В.В., Литвинчук С.І. Провідність контакту: надпровідний графен з d-хвильовим спарюванням — нормальний графен з різними швидкостями Фермі

Харчові технології

Кочубей-Литвиненко О.В., Пасічний В.М., Юценко Н.М., Яценко О.В., Кузьмик У.Г. Перспективи використання ізоляту горохового протеїну у технології масляних паст

Українець А.І., Шиян П.Л., Булій Ю.В., Куц А.М. Підвищення ефективності брагоректифікаційних установок

Михайлов В.М., Самохвалова О.В., Олійник С.Г., Гревцева Н.В., Загорулько О.Є., Загорулько А.М. Перспективи створення технологій оздоровчих хлібобулочних і кондитерських виробів на основі нетрадиційної рослинної сировини

Пешук Л.В., Іванова Т.М., Радзівська І.Г. Наукові пошуки можливості стабілізації якості жирів з включенням нативної кверцетинвмісної сировини

Токар А.Ю., Гайдай І.В., Юшина О.Ю., Войцехівський В.І. Формування якості некріплених сунічних виноматеріалів за використання різних рас дріжджів

Бортничук О.В., Білик О.А., Доценко В.Ф., Ковбаса В.М. Хлібобулочні вироби геродіетичного призначення, збагачені вітаміном D

Дітріх І.В., Ільчук Н.В., Єфимович П.С. Рибоочеві шніцелі функціонального призначення

Рідкоус В.В. Визначення бродильної активності дріжджів за вуглекислим газом манометричним методом

Юрчак В.Г., Ноценко Т.І., Паливода С.Д., Голиків Т.П. Дослідження процесу приготування пшеничних заквасок з використанням стартової культури LV1 для поліпшення якості хліба і здобних виробів

Сімахіна Г.О., Науменко Р.Ю. Модифікація харчових продуктів: багатоваріантність підходів та пріоритети

Шаркова Н.О., Турчина Т.Я., Жукотський Е.К., Декуша Г.В. Мікροструктурний аналіз грибної суспензії на стадії підготовки до розпилювального сушіння

Устименко І.М., Поліщук Г.С. Розробка нового виду молоковісного морозива, збагаченого купажевою олією

Зміст журналу «Наукові праці Національного університету харчових технологій» за 2018 рік

131 *Volchyn I., Haponych L.* Carbon dioxide emissions at the Ukrainian pulverized-coal thermal power plants

Physical and Mathematical Sciences

143 *Korol A., Medvid N., Vyshniak V., Litvynchuk S.* Conductivity of the junction: d-wave pairing superconductive graphene — normal graphene with different Fermi velocity

Food Technology

153 *Kochubei-Lytvynenko O., Pasichnyi V., Yushchenko N., Yatsenko O., Kuzmyk U.* Prospects of usage of pea protein isolate in buttery pastes technology

160 *Ukrainets A., Shiyani P., Buliy Y., Kuts A.* Improving the efficiency of distillation and rectification equipment

167 *Mykhaylov V., Samokhvalova O., Oliinyk S., Grevtseva N., Zagorulko A., Zahorulko A.* Perspectives for the development of technologies of healthy bakery and confectionery products based on non-traditional plant raw materials

174 *Peshuk L., Ivanova T., Radzievska I.* Scientific results of the possibility of stabilization of pork fat on the native quercetin containing raw material

179 *Tokar A., Haidai I., Yoshyna O., Voitsechivskyi V.* Quality formation of unfortified strawberry wine materials under application of different yeast races

188 *Bortnichuk O., Bilyk O., Dozenko V., Kovbasa V.* Gerodietetic bakery products enrichment vitamin D

202 *Ditrikh I., Ilchuk N., Yefymovych P.* Fish and vegetables schitzel for functional purpose

211 *Ridkous V.* Determination of fermentative yeast activity by carbon dioxide by manometry method

220 *Yurchak V., Noshchenko T., Palyvoda S., Golikova T.* Investigation of wheat sourdough preparation with using of starter LV1 for increasing of sweet dough quality

232 *Simakhina G., Naumenko R.* Modification of foodstuffs: variability of approaches and priorities

240 *Sharkova N., Turchyna T., Zhukotskyi E., Dekusha H.* Microstructure analysis of mushroom suspension at preparation stage before spray drying

248 *Ustymenko I., Polischuk G.* Development of a new type of milk-containing ice-cream enriched with blended oil

256 **Contents of the journal “Scientific Works of the National University of Food Technologies” for 2018**

УДК: 621.798.3:004.4 (043.3)

RECUPERATION OF ENERGY IN THE PNEUMATIC DRIVE OF THE FUNCTIONAL MECHATRONIC MODULE OF ACCUMULATION OF LAYER OF CARGO

M. Iakymchuk, O. Gavva, L. Kryvoplias-Volodina, V. Yakymchuk
National University of Food Technologies

Key words:

*Palletizer
Mechatronic module
Accumulator
Recuperation
Energy
Pneumatic drive unit
Load*

Article history:

Received 14.11.2018
Received in revised form
29.11.2018
Accepted 13.12.2018

Corresponding author:

M. Iakymchuk
E-mail:
mykolaiiakymchuk.2016@
gmail.com

ABSTRACT

Modern models of palletizer are made on the basis of functional mechatronic modules. The largest energy consumption in the modules for the accumulation of cargo layers is observed on a mobile platform. As drive units of such platforms electric motors, hydropneumatic cylinders can be used. The methods of energy recovery in electric and hydraulic drive units are known. But there is no information about the use of pneumatic accumulators for energy recovery in pneumatic drive units of mechatronic modules of step-by-step accumulation of cargo layers.

The purpose of the work is to develop a scheme and methods for calculation of pneumatic accumulators for energy recovery in pneumatic drive units of mechatronic modules of step-by-step accumulation of cargo layers on palletizer's moving platform.

The concept of the use of pneumatic accumulators for energy recovery in pneumatic drive units of functional mechatronic modules of step-by-step accumulation of layers of cargo of palletizers is substantiated.

The method for design of pneumatic accumulators for energy recovery in pneumatic drive units of functional mechatronic modules of step-by-step accumulation of cargo layers has been proposed based on the developed mathematical models. Various new schemes for load platforms of the module with energy recuperators on the basis of pneumatic accumulators have been proposed.

The results of the research are recommended for development of new effective palletizer's types.

DOI: 10.24263/2225-2924-2018-24-6-16

РЕКУПЕРАЦІЯ ЕНЕРГІЇ В ПНЕВМАТИЧНОМУ ПРИВОДІ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО МЕХАТРОННОГО МОДУЛЯ НАКОПИЧЕННЯ ШАРІВ ВАНТАЖІВ

М.В. Якимчук, О.М. Гавва, Л.О. Кривопляс-Володіна, В.М. Якимчук
Національний університет харчових технологій

Сучасні зразки обладнання для формування транспортних пакетів виготовляються на основі функціональних мехатронних модулів. Найбільші енер-

говитрати у модулях накопичення шарів вантажів на рухомій платформі. Приводами таких платформ можуть бути електродвигуни, гідроневмоциліндри. Відомі методики рекуперації енергії в електро- та гідроприводах. Поряд із цим відсутня інформація щодо використання пневматичних акумуляторів для рекуперації енергії в пневматичних приводах мехатронних модулів покрового накопичення шарів вантажів.

Метою дослідження є розроблення схеми та методики розрахунку пневматичних акумуляторів для рекуперації енергії в пневматичних приводах мехатронних модулів покрового накопичення шарів вантажів на рухомій платформі пакетоформувальної машини.

Обґрунтовано концепцію використання пневматичних акумуляторів для рекуперації енергії в пневматичних приводах функціональних мехатронних модулів покрового накопичення шарів вантажів пакетоформувальних машин.

На основі розроблених математичних моделей створено методику проектування пневматичних акумуляторів для рекуперації енергії в пневматичних приводах функціональних мехатронних модулів покрового накопичення шарів вантажів, а також запропоновано нові схемні рішення вантажних платформ модуля з рекуператорами енергії на базі пневматичних акумуляторів.

Результати досліджень можна рекомендувати для впровадження при проектуванні нових ефективних зразків пакетоформувальних машин.

Ключові слова: пакетоформувальна машина, мехатронний модуль, акумулятор, рекуперація, енергія, пневмопривід, вантаж.

Постановка проблеми. Розробка енергоощадливих технологій і машин є одним із пріоритетних напрямків розвитку пакувальної індустрії на найближче десятиліття. З огляду на обсяги пакетних перевезень, які обчислюються сотнями мільярдів тонн на рік, можна стверджувати, що процес формування транспортних пакетів є масовим, а його автоматизація — актуальним завданням сьогодення.

Поява нових пакувальних матеріалів, продуктів харчування, логістичних схем призвели до суттєвого розширення форм і розмірів тари й упаковки, наявності додаткових функціональних елементів. Така тенденція суттєво вплинула на функціональні вимоги до сучасних конструкцій пакеформувальних машин — швидке переналагодження на інші розміри тарного вантажу або пакета, малі енерговитрати та невелику собівартість.

Реалізувати такі вимоги можна шляхом створення нових конструкцій пакеформувальних машин. Важливим завданням при цьому є розроблення функціональних мехатронних модулів накопичення шарів вантажів з пневматичним приводом з функцією збереження енергії під час процесу формування транспортного пакета шляхом її рекуперації та подальшим використанням для роботи інших мехатронних модулів пакетоформувальної машини.

Конструктивне виконання пакетоформувальних машин (ПФМ) відрізняється великою різноманітністю та залежить від особливостей технологічного процесу, властивостей і габаритних розмірів вантажів. Нове покоління ПФМ будується на основі функціональних мехатронних модулів.

Використання вантажних платформ для вертикального переміщення вантажів у комплексах для пакетування тарних вантажів можливе при застосуванні будь-якого типу ПФМ.

Доведено [1], що рекуператорами енергії в конструкції функціонального мехатронного модуля покрокового накопичення шарів тарних вантажів можна підвищити енергетичну ефективність як самого модуля, так і всього пакеформувального комплексу загалом. Приводами таких модулів можуть бути електродвигуни, гідро- та пневмоциліндри, інколи пружинні комплекси. У разі застосування пневмоциліндрів як приводу у більшості вітчизняних і закордонних конструкцій ПФМ спостерігається використання пружинно-пневматичних акумуляторів енергії, які працюють за таким принципом рекуперації енергії у вантажних платформах мехатронного модуля:

- переміщення платформи з вихідного верхнього положення в нижнє здійснюється за рахунок потенціальної енергії вантажів, накопиченої ними при здійсненні технологічного процесу;

- потенціальна енергія вантажів запасується в пружинно-пневматичному акумуляторі енергії;

- збережена в акумуляторі енергія використовується для повернення порожньої платформи в початкове положення;

- залишкова потенціальна енергія у вигляді стисненого повітря передається в пневмосистему для повторного використання.

Встановлено, що використання пружинно-пневматичних акумуляторів енергії для вантажних платформ неминує призводить до виникнення коливальних процесів у механічній системі, які суттєво впливають на точність позиціонування платформи та продуктивність ПФМ.

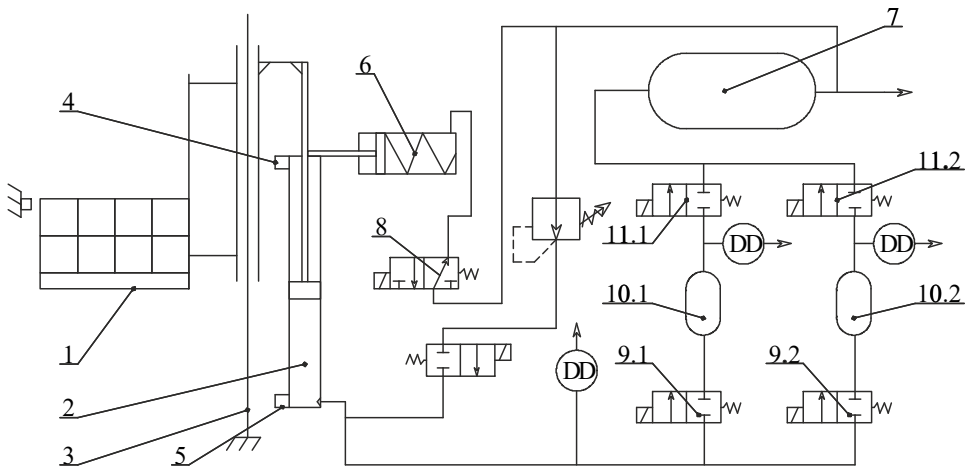
Для ліквідації цього недоліку запропоновано використовувати функціональні мехатронні модулі покрокового накопичення шарів вантажів із пневматичним приводом, що мають пневматичний рекуператор енергії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням, пов'язаним з розвитком і проектуванням мехатронних модулів машин пакетування тарних вантажів, останнім часом приділяється велика увага [1]. Спостерігається тенденція взаємозв'язку між сучасними технологічними процесами пакування та мехатронними модулями як невід'ємною складовою розвитку автоматизованих і роботизованих ліній пакетування [2; 3]. Так, у [4; 5] наведені конструкції пакеформувальних машин та методики розрахунків і підбору робочих органів функціональних модулів. В особливу групу можна об'єднати праці, у яких наведені методики дослідження витрат енергії на процеси пакетування [6; 7]. Можливість застосування пружинного акумулятора в засобах вантажоперероблення досліджено у [8], де зазначено, що основною перевагою пружинного акумулятора є простота конструкції та висока ефективність роботи модуля покрокового накопичення тарних вантажів. Однак у наведених працях відсутня інформація щодо використання пневматичних акумуляторів та їх застосування для рекуперації енергії в пневматичних приводах функціональних мехатронних модулів покрокового накопичення шарів вантажів.

Мета дослідження: розробити ефективну методику розрахунку та проектування пневматичних акумуляторів для рекуперації енергії в пневматичних

приводах функціональних мехатронних модулів покрокового накопичення шарів вантажів пакетоформувальних машин.

Викладення основних результатів дослідження. На рис. 1 наведена схема запропонованого мехатронного модуля покрокового накопичення шарів вантажів із пневматичним приводом і рекуператором енергії на базі пневматичного акумулятора. Вантажна платформа 1 з'єднана зі штоком пневматичного циліндра 2 і переміщається у вертикальному напрямку по напрямній 3. На пневматичному циліндрі 1 встановлено датчики положення 4 і 5, один з яких (4) контролює верхнє положення поршня пневмоциліндра, а інший (5) — нижнє положення поршня пневмоциліндра. На пневмоциліндрі 1 встановлений фіксатор 6, який з'єднаний з виходом ресивера 7 через пневморозподільник 8. Ресивер 7 з'єднаний з пневмосистемою живлення. Безштокова порожнина пневмоциліндра 1 з'єднана з розподільниками 9.1, 9.2, які так само послідовно з'єднані з балонами 10.1, 10.2, розподільниками 11.1, 11.2 і ресивером 7.

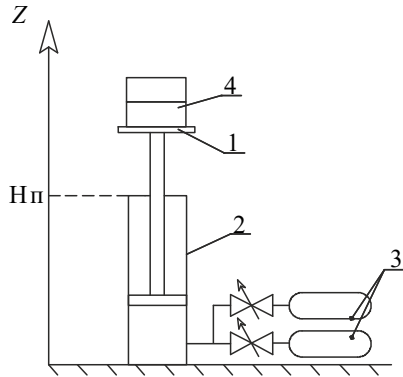

Рис. 1. Схема мехатронного модуля покрокового накопичення шарів вантажів із пневматичним приводом і рекуператором енергії на базі пневматичного акумулятора

Робота платформи здійснюється таким чином: у початковий момент часу порожня платформа піднята на максимальну висоту, фіксатор 6 утримує шток пневматичного циліндра 2. Розподільники 9.1, 9.2 і 13 знаходяться в закритому положенні. При такій конфігурації системи відбувається укладання перших трьох шарів вантажів. Після закінчення укладання першого шару вантажів пневматичний циліндр знімається з фіксатора і платформа під дією сили тяжіння вантажів переміщається до низу. У цей момент, коли платформа переміщається до низу на відстань, рівну висоті одного шару вантажів, у систему управління надходить сигнал із датчика 12 і фіксатор 6 знову зупиняє платформу. Укладання другого і третього шарів вантажів здійснюється таким же чином. При укладанні четвертого шару відкривається розподільник 9.1 і до пневмосистеми підключається додатковий балон 10.1. Завдяки

підключенню цього балона при опусканні платформи, вона отримує додаткове переміщення, яке дає можливість привести залежність переміщення платформи від маси вантажів на ній до лінійної. При укладанні п'ятого шару вантажів розподільник 9.2 переходить у відкритий стан і до пневмосистеми підключається додатковий балон 10.2. Підключення цього балона також дає можливість забезпечити лінійну характеристику системи. Укладання шостого шару вантажів здійснюється без переміщення платформи. При цьому розподільники 9.1 і 9.2 переходять у закритий стан, а розподільники 11.1 і 11.2 — у відкритий стан, тобто балони з'єднуються з ресивером 7. Після вирівнювання тиску в ресивері 7 та балонах 10.1 і 10.2, вони відключаються від ресивера. Паралельно з процесом перемикання балонів відбувається зняття сформованого транспортного пакета з платформи, зафіксованої в нижньому положенні.

На рис. 2 наведена спрощена схема платформи з вантажами на першому етапі роботи системи. Платформа 1 з'єднана зі штоком пневмоциліндра 2, до якого на певних етапах переміщення платформи можуть бути послідовно підключені балони 3. На платформі укладаються шари вантажів.

Рис. 2. Розрахункова схема пневмоциліндра з послідовним підключенням балонів

При укладанні кожного шару і зняття платформи з фіксаторів переміщення платформи можна описати рівнянням енергетичного балансу системи:

$$mg_i Z = \frac{mg_i \dot{Z}_i^2}{2} + P_{i-1} V_{i-1} \ln \left(\frac{P_i}{P_{i-1}} \right), \quad (1)$$

де m — маса одного шару вантажів; Z_i — поточна відстань переміщення платформи під дією ваги i -го шару вантажів; P_{i-1} — тиск у пневматичному циліндрі після переміщення $i-1$ -го шару вантажів; V_{i-1} — об'єм безштокової порожнини пневматичного циліндра, який встановився після переміщення $i-1$ шару вантажів; P_i — тиск у безштоковій порожнині пневмоциліндра після укладання i -го шару.

Прирівнявши швидкість платформи з вантажами до нуля $\dot{Z}_i = 0$, рівняння (1) можна записати у вигляді:

$$mgh_i = P_{i-1}V_{i-1} \ln\left(\frac{P_i}{P_{i-1}}\right), \quad (2)$$

де h_i — максимальне переміщення платформи до низу під дією ваги i -го шару.

Тиск P_i на кожному кроці переміщення визначається масою вантажів на платформі:

$$P_i = \frac{(im + m_{nl})g}{S} + P_{атм}, \quad (3)$$

де S — площа поршня пневматичного циліндра.

Для визначення площі поршня пневматичного циліндра задамося максимальним тиском P_k в системі, коли укладені всі шари вантажів, крім останнього (укладання останнього шару вантажів проводиться без переміщення платформи). Тоді площу поршня пневмоциліндра можна визначити, записавши рівняння (3) у вигляді:

$$P_k = \frac{((N-1) \cdot m + m_{nl})g}{S} + P_{атм}, \quad (4)$$

де N — кількість шарів вантажу в пакеті.

Звідки:

$$S = \frac{((N-1) \cdot m + m_{nl})g}{P_k - P_{атм}}. \quad (5)$$

Для переміщення платформи під дією першого шару вантажів рівняння (2) набуде вигляду:

$$mgh_1 = P_0V_0 \ln\left(\frac{P_1}{P_0}\right), \quad (6)$$

де P_0, V_0 — початковий тиск і об'єм у безштоковій порожнині пневмоциліндра.

Для забезпечення стабілізації робочої поверхні укладання вантажів доцільно вибрати початковий тиск у пневматичному циліндрі таким чином, щоб максимальне переміщення під дією ваги першого шару відбувалося б на висоту, рівну висоті одного шару вантажу. Приймаючи стискання повітря в циліндрі ізотермічним і враховуючи, що для такого процесу справедливо співвідношення (2), рівняння (6) може бути записано у вигляді:

$$mgh_u = P_0V_0 \ln\left(\frac{V_0}{V_0 - Sh_u}\right). \quad (7)$$

Звідки:

$$P_0 = \frac{mgh_u}{V_0 \ln\left(\frac{V_0}{V_0 - Sh_u}\right)} \quad (8)$$

Результати аналітичного дослідження переміщення платформи за наведеною методикою наведено на рис. 3.

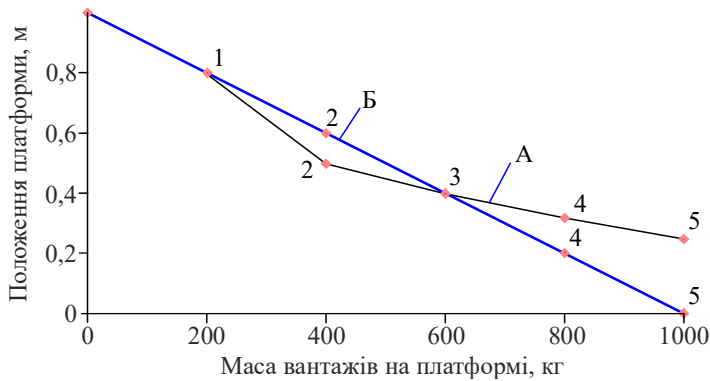

Рис. 3. Графік залежності переміщення платформи від маси вантажів на ній при відключених балонах і початковому тиску P_{01}

Крива А — це граф положень платформи при її послідовному навантаженні шарами вантажів для пакета з параметрами: упаковка з харчовим продуктом форми паралелепіпеда з розмірами 200 мм × 300 мм × 200 мм; характеристики транспортного пакета, сформованого з таких упаковок: шість шарів упаковок по шістнадцять вантажів у кожному шарі. Крива Б — це граф переміщень платформи з пружинно-пневматичним акумулятором для такого ж транспортного пакета, який характеризується лінійною залежністю положення платформи від кількості шарів вантажу на ній.

З графіка видно, що за таких умов залежність положення платформи від маси вантажів на ній практично лінійна при укладанні перших трьох шарів вантажу. Однак при укладанні четвертого і п'ятого шарів вантажів переміщення поршня, а отже, і платформи буде недостатнім. Для приведення до лінійної залежності положення платформи від кількості укладених на неї шарів вантажів при укладанні четвертого і п'ятого шарів запропоновано послідовно підключати до системи додаткові об'єми V_{b1} та V_{b2} .

Після переміщення платформи під дією ваги третього шару вантажів і встановлення її на фіксатори відбувається з'єднання пневматичного циліндра з першим додатковим балоном. При цьому відбувається процес, що можна описати рівнянням

$$P_3 V_3 + V_{b1} P_{b0} = P_3^* (V_3 + V_{b1}), \quad (9)$$

де P_3 , V_3 — тиск і об'єм безштокової порожнини циліндра після укладання третього шару вантажів; P_{b0} — початковий тиск у додаткових балонах; P_3^* — тиск, який встановлюється в безштоковій порожнині пневмоциліндра.

Після укладання четвертого шару і зняття платформи з фіксаторів переміщення платформи з вантажами до низу описується рівнянням:

$$mgh_3 = P_3^* (V_3 + V_{b1}) \ln \frac{V_3 + V_{b1}}{V_3 + V_{b1} - mgh_3}, \quad (10)$$

де h_3 — необхідне вертикальне переміщення платформи після укладання четвертого шару (відрізок 4—4, А на рис. 3).

Після завершення переміщення платформи під дією ваги четвертого шару вантажів і встановлення платформи на фіксатор відбувається з'єднання безштокової порожнини пневмоциліндра з другим додатковим балоном. Цей процес можна описати рівнянням:

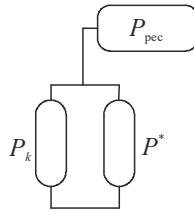
$$P_4(V_4 + V_{b1}) + V_{b2}P_{b0} = P_4^*(V_4 + V_{b1} + V_{b2}), \quad (11)$$

де V_4 — об'єм безштокової порожнини циліндра після переміщення платформи під дією четвертого шару вантажів; P_4^* — тиск у безштоковій порожнині пневмоциліндра, а також у першому і другому додаткових балонах після приєднання другого балона до пневмоциліндра.

Після укладання п'ятого шару і зняття платформи з фіксаторів переміщення платформи з вантажами до низу описується рівнянням:

$$mgh_{ш} = P_4^*(V_4 + V_{b1} + V_{b2}) \ln \frac{V_4 + V_{b1} + V_{b2}}{V_{b1} + V_{b2}}. \quad (12)$$

Після завершення формування пакета починається наступний етап роботи системи, що характеризується відключенням балонів від пневмоциліндра та їх з'єднанням із ресивером. На рис. 4 наведена спрощена схема пневмосистеми для побудови математичної моделі.

Рис. 4. Пневмосистема на етапі з'єднання балонів із ресивером

Процес перетікання газу з балонів у ресивер описується рівнянням:

$$P_k(V_{b1} + V_{b2}) + P_{pec}V_{pec} = P^*(V_{b1} + V_{b2} + V_{pec}), \quad (13)$$

де P_{pec} , V_{pec} — початковий тиск і об'єм у ресивері відповідно; P^* — тиск у балонах і ресивері під час їх з'єднання.

Після відключення балонів від ресивера залишковий тиск у них буде рівним P^* , проте, якщо він перевищує або менший за початковий тиск в балонах P_{b0} , що вимагається для пошарового переміщення платформи, то виникне потреба стравлювати або, навпаки, накачувати тиск у балонах до значення P_{b0} . Тому раціонально побудувати систему таким чином, щоб тиск P_{b0} , який встановлюється в балонах після з'єднання з ресивером, був початковим. Прирівнявши $P_{b0} = P^*$ із виразу (13), отримуємо:

$$P_{b0} = \frac{P_{pec}(V_{b1} + V_{b2}) + P_{pec}V_{pec}}{(V_{b1} + V_{b2} + V_{pec})}. \quad (14)$$

Отже, рівняння (9)—(12), (14) можуть бути зведені в систему рівнянь, з якої можна визначити V_{b1} , V_{b2} , P_{b0} :

$$\left\{ \begin{array}{l} mgh_3 = (P_3V_3 + V_{b1}P_{b0}) \cdot \ln \frac{V_3 + V_{b1}}{V_3 + V_{b1} - Sh_3}; \\ mgh_{ш} = (P_4(V_4 + V_{b1}) + V_{b2}P_{b0}) \cdot \ln \frac{V_4 + V_{b1} + V_{b2}}{V_{b1} + V_{b2}}; \\ P_k(V_{b1} + V_{b2}) + P_{pec}V_{pec} = P_{b0}(V_{b1} + V_{b2} + V_{pec}). \end{array} \right. \quad (15)$$

Система рівнянь (15) вирішується чисельними методами для заданих параметрів вантажу й транспортного пакета.

Для визначення об'ємів балонів у загальному вигляді приймаємо таку модель укладання четвертого та п'ятого шарів вантажів: розрахуємо спочатку переміщення ΔZ_{i1} платформи під дією вантажів при закритому балоні, а потім розрахуємо її додаткове переміщення ΔZ_{i2} після відкриття балона. При цьому сумарне переміщення для цього шару ΔZ_i відоме. Для четвертого шару воно визначається з відомого переміщення третього шару, а для п'ятого шару — складає висоту одного шару вантажів. Незважаючи на прийняті припущення, за всіх інших умов включення балонів кінцеве значення переміщення платформи буде однаковим, незалежно від вибраної моделі.

При укладанні четвертого шару вантажів без додаткового балона в системі відбувається стиснення газу під дією ваги вантажу. Цей процес описується рівнянням енергетичного балансу системи:

$$m_{ш} \cdot g \cdot \Delta Z_{4,1} = P_3V_3 \ln \left(\frac{P_4}{P_3} \right), \quad (16)$$

де $\Delta Z_{4,1}$ — переміщення платформи при укладанні четвертого шару вантажів при закритому балоні.

Об'єм безштокової порожнини пневмоциліндра після переміщення платформи без підключення балонів дорівнює:

$$V_{4,1} = V_3 - S \cdot \Delta Z_{4,1}. \quad (17)$$

З урахуванням рівняння (16) можна записати:

$$V_{4,1} = V_3 - \frac{S \cdot P_3 \cdot V_3 \ln \left(\frac{P_4}{P_3} \right)}{m_{ш} \cdot g}. \quad (18)$$

При підключенні першого додаткового балона об'ємом V_{b1} відбудеться вирівнювання тиску у безштоковій порожнині пневматичного циліндра і першого додаткового балона до значення P_4 , який визначається масою вантажів на платформі. Цей процес буде супроводжуватись переміщенням платформи до низу на висоту $\Delta Z_{4,2}$. Рівняння, що описує поведінку системи в цей момент, можна записати у вигляді:

$$P_4V_{4,1} + V_{b0} \cdot V_{b1} = P_4 (V_3 - S(\Delta Z_{4,1} + \Delta Z_{4,2}) + V_{b1}). \quad (19)$$

Оскільки

$$Sh_{ш} = V_3 - S(\Delta Z_{4,1} + \Delta Z_{4,2}), \quad (20)$$

то

$$V_{в1} = \frac{P_4(V_{4,1} - Sh_{ш})}{P_1 - P_{в0}}. \quad (21)$$

При укладанні п'ятого шару вантажів без підключення другого додаткового балона перший балон залишається підключеним до безштокової порожнини пневмоциліндра.

Рівняння енергетичного балансу може бути записано:

$$m_{ш} \cdot g \cdot \Delta Z_{5,1} = P_4 V_4 \ln \left(\frac{P_5}{P_4} \right). \quad (22)$$

Об'єм безштокової порожнини пневмоциліндра після переміщення п'ятого шару без підключення другого додаткового балона дорівнює:

$$V_{5,1} = Sh_{ш} - S\Delta Z_{4,1} \quad (23)$$

З урахуванням рівняння (22) можна записати:

$$V_{5,1} = Sh_{ш} - \frac{S \cdot P_4 \cdot V_4 \ln \left(\frac{P_5}{P_4} \right)}{m_{ш} \cdot g}. \quad (24)$$

Після відкриття другого балона рівняння вирівнювання тиску має вигляд:

$$P_5(V_{5,1} + V_{в,1}) + P_{в0} \cdot V_{в,2} + P_5(V_{в,1} + V_{в,2}), \quad (25)$$

звідки

$$V_{в,2} = \frac{P_5 \cdot V_{5,1}}{P_5 - P_{в0}}. \quad (26)$$

Після відключення балонів ресивер через регулятор тиску з'єднується з пневмоциліндром і платформа знову підіймається в початкове положення. При цьому в циліндрі створюється тиск P_{01} .

Щоб знайти тиск у ресивері після того, як тиск у циліндрі буде P_{01} , запишемо вираз:

$$P_{0,1}^* \cdot SH + V_{рес} \cdot P_{рес}^* = P_{0,1} \cdot SH + V_{рес} \cdot P_{рес,к}, \quad (27)$$

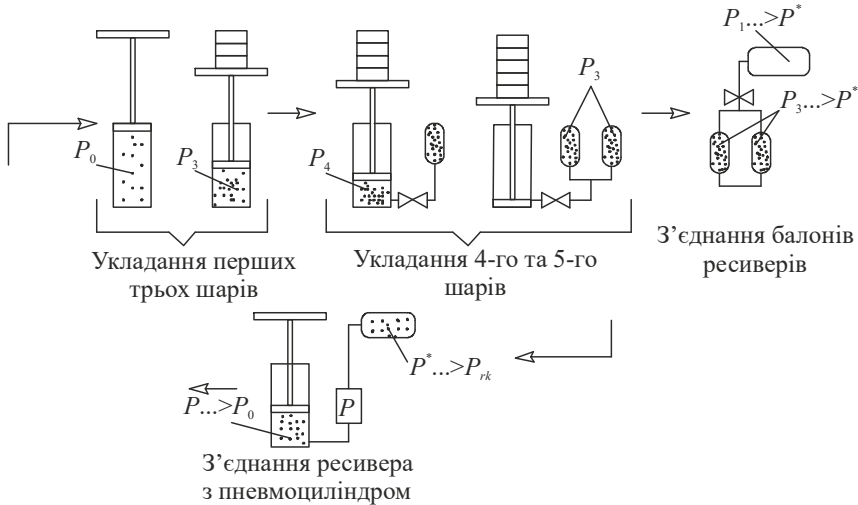
звідки

$$P_{рес,к} = \frac{P_{0,1}^* \cdot SH + V_{рес} \cdot P_{рес}^* - P_{0,1} \cdot SH}{V_{рес}}, \quad (28)$$

де $P_{рес,к}$ — тиск у ресивері в кінці циклу.

На рис. 5 наведена схема зміни тиску в системі функціонального мехатронного модуля накопичення шарів вантажів із пневматичним приводом на

різних етапах її роботи. Відповідно до схеми встановлено, що в результаті раціонального вибору параметрів окремих компонентів системи цикл зміни тиску в системі при укладанні кожного пакета є замкнутим. Таким чином вдається уникнути втрат енергії, обумовлених необхідністю стравлювати або підкачувати тиск у балонах і пневмоциліндрі для забезпечення початкового значення тисків. Передбачається, що підкачування тиску до значення P_0 в пневмоциліндрі та P^* в балонах відбувається тільки один раз на початку роботи системи при формуванні першого пакета.

Рис. 5. Схема зміни тиску в системі функціонального мехатронного модуля накопичення шарів вантажів із пневматичним приводом на різних етапах її роботи

Визначимо швидкість платформи при її переміщенні до низу. Для цього запишемо рівняння енергетичного балансу системи. Потенціальна енергія платформи із вантажем при її переміщенні до низу переходить у кінетичну енергію платформи із вантажем, а також у роботу, що витрачається на стискування газу в безштоковій порожнині пневмоциліндра. А тому без врахування дисипативних сил рівняння енергетичного балансу системи можна записати:

$$E_{\Pi} = E_k + A_{ст}, \quad (29)$$

де E_{Π} — потенціальна енергія платформи із вантажем; E_k — кінетична енергія платформи із вантажем; $A_{ст}$ — робота стискування.

При ізотермічному процесі роботи $A_{ст}$ можна визначити:

$$A_{ст} = P_0 \cdot V_0 \cdot \ln\left(\frac{V_0}{V}\right). \quad (30)$$

Тоді можна записати, що:

$$mgZ = \frac{m\dot{Z}^2}{2} + P_0SH \cdot \ln\left(\frac{H}{H-Z}\right). \quad (31)$$

Із рівняння (31) визначимо швидкість руху платформи:

$$\dot{Z} = \sqrt{2 \left(gZ - \frac{P_0 SH}{m} \ln \left(\frac{H}{H-Z} \right) \right)}. \quad (32)$$

Тривалість переміщення платформи до низу можна визначити за формулою:

$$t_i = \int_{Z_0}^{Z_i} \frac{1}{v(Z)} \cdot dZ \quad (33)$$

За допомогою кінематичних і часових параметрів узгоджується продуктивність мехатронного модуля та циклова діаграма роботи всього комплексу пакування.

Висновки

На основі проведених аналітичних досліджень розроблена схема та методика розрахунку пневматичних акумуляторів для рекуперації енергії в пневматичних приводах функціональних мехатронних модулів покрокового накопичення шарів вантажів. Встановлено, що потенціальна енергія вантажів переходить в енергію стисненого повітря, частина якої витрачається на піднімання порожньої платформи, а інша частина передається в пневмосистему пакувального комплексу. Основною перевагою такої конструкції порівняно з пружно-пневматичними акумуляторами енергії — малий час перехідних процесів і відсутність багаторазового перетворення енергії з одного виду в інший. Результати дослідження можна рекомендувати для впровадження при проектуванні нових конструкцій функціональних мехатронних модулів покрокового накопичення шарів вантажів з пневматичним приводом.

Література

1. Гавва О.М., Беспалько А.П., Волчко А.І., Кохан О.О. Пакувальне обладнання: підруч. для студ. ВНЗ. Київ: ІАЦ Упаковка, 2010. 746 с.
2. Проектирование и разработка промышленных роботов: книга / С.С. Аншин и др.; Под общ. ред. Я. А. Шифрина, П. Н. Белянина. Москва: Машиностроение, 1989. 272 с.
3. Васильев А.Л. Модульный принцип формирования техники: книга. Москва: Издательство стандартов, 1989. 240 с.
4. Васильев А.Л. Модульный принцип в судостроении. *Стандарты и качество*. 1983. № 1. С. 8—14.
5. Пакетоформирующие машины: книга / А.П. Кривопляс и др. Москва: Машиностроение, 1982. 239 с.
6. Пальчевський Б.О. Автоматизація технологічних процесів (виготовлення і пакування виробів): навч. посіб. Львів: Світ, 2007. 392 с.
7. Гавва О.М., Беспалько А.П., Волчко А.І., Пакувальне обладнання. Обладнання для обробки транспортних пакетів: підруч. для студ. ВНЗ. Київ: ІАЦ Упаковка, 2006. 96 с.
8. Жавнер М.В. Методы расчета и проектирования исполнительных устройств робототехнических систем на базе пружинных механизмов: дис. канд. техн. наук: 02.05.02. Унив. низкотемп. и пищ. технол. Санкт-Петербург, 2003. 132 с.
9. Крутіков Г.А. Синтез енергозберігаючих гідропневмоагрегатів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. техн. наук: спец. 05.05.17 / Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». Харків, 2011. 35 с.
10. Евдокимов А.И., Осипов В.А. Схемы энергосбережения для пневматических приводов *Фундаментальные и прикладные проблемы совершенствования поршневых двигателей*. 2003. С. 364—365.